

demisi a dala si novým jmenováním potvrditi presidentovu důvěru. Kdyby volba přivedla s sebou změnu v presidentově osobě, nebylo by se patrně možno takové demisi, třebaš formální, vyhnouti.

Presidentu ujavšimu se úřadu přichází blahopřáti v hromadné audienci diplomatický sbor (pro presidenta nově zvoleného bude to často první příležitost, při níž se seznámí se členy sboru). — Vedle toho oznamuje president republiky své zvolení vlastnoručními listy všem hlavám států, s nimiž jest republika v pravidelném spojení. Ti mu pak odpovídají vlastnoručním blahopřáním. —

DR. J. HOFFMANN:

POMĚR KARLA MARXE K ČESKÉMU NÁRODU.

Umuže, jenž jako sotva někdo jiný svým životním dílem ovlivnil smýšlení dělnického hnutí v celém světě, jest zajisté zajímavo pozorovati jeho stanovisko k různým národnostním otázkám. Poměr Marxův k českému národu bývá často neprávem líčen jako nenávistný, ba někdy bývá Marx označen dokonce za německého šovinistu. Máme málo výroků o české otázce, jejichž původ lze autenticky přiřknouti Marxovi, většina pochází od Bedřicha Engelse. Ježto však část Engelsových článků zabývajících se českou otázkou vyšla pod jménem Marxovým v novoyorské „Tribune“, můžeme právem Engelsovy názory považovati za reprezentativní i pro Marxe. A skutečně nachází se mezi nimi několik výroků krajně nepříznivých. Tak v článku, jenž vyšel v „Tribune“ dne 5. března 1852, mluví se o umírající české národnosti, jejíž poslední pokus znovu nabýti původní životní síly v r. 1848 ukázal, že Čechy nadále mohou existovati jen ještě jako součást Německa. V jiném článku Marx a Engels dokonce kázali nesmiřitelný boj proti Čechům a Jihoslovanům.

Jak srovnává se toto stanovisko s ideou všeobecné emancipace, které tehdy nikdo nezastupoval tak důrazně jako právě Marx? Bylo by naprosto chybné viniti Marxe a Engelse z německého šovinismu. Oba měli vždy největší úctu k západu, obzvláště k Francii. Dle vlastního svědectví „historicky dokázali a bezohledně odkryli bídnou úlohu, kterou Německo, díky své šlechtě a svému měšťáctvu, díky své průmyslové zaostalosti, hrálo v dějinách“. Vystupovali proti pangermánským fantasiím německých studentů, které se manifestovaly na př. ve slavnosti wartburské, jež tak hluboce působila na mladého Kollára, a prohlásili, že německá revoluce stala se teprve vážným politickým činitelem, když se vymanila z těchto dětinských představ. Od svého mládí usilovali o německo-francouzskou spolupráci a zdůraznili spiatost osudu pokrokových činitelů ve Francii a Německu. R. 1843 prohlásil Marx, že den německého vzkříšení bude provolán kokrháním gallského kohouta. V r. 1848 považuje porážku pařížského dělnictva za hlavní příčinu porážky dělnictva berlínského a očekává od opětného povstání francouzského proletariátu obnovení německé revoluce. V celém svém životním díle zdůrazňuje, že reakční třídy německé jsou přirozenými spojenci carismu, kdežto pokrokové třídy jsou stejně přirozenými spojenci pokrokových tříd francouzských. Důsledně postavil se v letech 1870/71 na stranu revoluční Paříže proti reakčnímu Prusku. Marx a Engels vystupovali nejednou rozhodně ve prospěch osvobozeného hnutí polského, italského

a maďarského. Jejich stanovisko k českému a jihoslovanskému národu nedá se proto vysvětliti z pohnutek národních, nýbrž jen ze situace revoluce r. 1848.

Marx nebyl jen politický revolucionář, nešlo mu jen o změnu ústavy, nenadchla ho ona lidská práva, která „nebyla ničím jiným než právy egoistického člověka odloučeného od člověka a od pospolitosti“. Žádal zrušení veškeré lidské bídy, chtěl rozbít iluze lidí, aby je uschoptil rozbít stav, jenž potřebuje ilusí. Chtěl všeobecnou lidskou emancipaci. Co ho nadchlo, nebyly také zájmy stavovské nebo třídní; nezúčastnil se prvních pokusů odborové organisace německého dělnictva, kterého úkolu se tehdy podjal Stefan Born. Jak mělo být dosaženo takové totální emancipace? Všechny dosavadní revoluce byly revoluce jedné třídy, arcit' třídy, která v okamžiku revoluce representovala celou společnost v odporu k dosud vládnoucí třídě. Ale ve skutečnosti provedla revoluce přece jen emancipaci vůdčí revoluční třídy, jež v tomto okamžiku byla ztotožňována se společenským celkem a považována za jeho všeobecného representanta. Třída, jež takto representovala francouzský národ ve velké revoluci r. 1789, byla buržoasie. Pro Francii, kde každá vzestupující třída jest idealistická, prodchnutá všeobecným pathosem lidského osvobození, soudil Marx, že situace pro všeobecnou sociální emancipaci bude dána teprve tehdy, až francouzská buržoasie stane se representantkou všech společenských závad a proletariát representantem touhy po svobodě. Zdálo se mu však, že situace v Německu jest jiná. Německo stálo v r. 1847 před demokratickou revolucí stejně jako Francie r. 1788. Ale německá buržoasie neměla onoho revolučního nadšení jako buržoasie francouzská. Zvláštní vývoj třídních poměrů v Německu způsobil, že se vyznačovala oným „skromným egoismem, jenž uplatňuje svou omezenost a nechá ji uplatňovati proti sobě“. Demokratická revoluce nemohla v Německu býti provedena jen buržoasií, musela býti rozhodně podporována proletariátem. Marx pokládal za hlavní úkol německého dělnictva, aby přinutilo buržoasii k radikální demokratické revoluci, k sociálnímu zničení všech předburžoasních činitelů. Na této cestě dostane se však na konec proletariát do rozporu s buržoasií. Čím dále pokročila zatím již demokratická revoluce, tím větší bude naděje, že v tomto rozporu zvítězí proletariát. Proto pokládal Marx za možné, že demokratická revoluce v Německu bude prologem sociální revoluce. Bylo mu však jasno, že tak radikální revoluce jest jen proveditelná ve velkém zápase, jenž by spojil buržoasii a dělnictvo proti společnému hrozícímu nepříteli. Očekával povstání francouzských dělníků, demokratickou revoluci v Německu, národní povstání v Uhrách, Polsku a v italských provinciích. Pak musí dojít k válce s Anglií a Ruskem. Evropská válka umožní anglickým chartistům dobýti moci a válka proti Rusku počene revoluci dále.

Z těchto představ vycházeli Marx a Engels v r. 1848; pouze ony mohou nám vysvětliti jejich poměr k různým národům. Rakousko museli považovati za rozhodnou překážku revoluce, neboť v jejich systému připadl polskému povstání neobyčejný význam. Osvobozenké hnutí Poláků a Maďarů a touha rakouských Němců po splnutí všech Němců v jedné říši muselo rozbít Rakousko. Existence Rakouska spočívala na útisku Slovanů, Maďarů a Italů Němci. Jestliže se chtěli Němci osvoboditi z politického stavu, jenž se byl stal anachronismem, jestliže chtěli svou politickou porobu nahraditi svobodnou asociací, pak museli svrhnouti dynastie a dáti národům svobodu. „Großdeutschland moins les dynasties“, formuloval Lassalle program německé demokracie. Austroslavismus, jenž měl zájem na zachování rakouské monarchie, musel tudíž narážeti na odpor německých, polských a maďarských revolucionářů.

Marx a Engels považovali za nutné, aby německá revoluce proklamovala svobodu

všech národů. Potírali rozhodně mdlou frankfurtskou demokracií, jež zradila své vlastní zásady, vydávajíc v šanc Poláky v Poznaňsku, jež se nestyděla zaujmouti stanovisko proti Italům a tudíž pro Radeckého. Stejně pranýřovali poměr německé demokracie k českému národu. Na počátku revoluce chovali hlubokou sympatii k českému národu. Když v Praze byla zřízena prozatímní vládní rada, psala „Neue Rheinische Zeitung“ redigovaná Marxem: „Jest v ní zastoupena pouze česká strana, a to jest dobré, neboť ona jest jediné energická, pouze ona učinila něco za osvobození země, kdežto Němci naříkají a bědují a nedostávají se pro svou slabost k ničemu. Doufejme, že se brzy úplně rozloučíme s prorezavělým Rakouskem.“ A když došlo o letnicích k povstání v Praze, byl Marx ovšem na straně Čechů a prudce útočil na Němce. Prohlásil: „Zrevolucionované Německo . . . musilo zároveň se svou svobodou prohlásiti svobodu národů, jež dosud utiskovalo. A co učinilo zrevolucionované Německo? Úplně ratifikovalo starý útisk Italie, Polska a nyní i Čech německou soldateskou . . . A pak žádají Němci, aby Češi jim důvěřovali? Zazlívají Čechům, že se nechtějí připojiti k národu, jenž, zatím co se sám osvobozuje, utiskuje a týrá jiné národy?“ Marx věřil tehdy v brzký příchod revoluce. Poměr Němců k Čechům počene tyto na druhou stranu barikády a revoluční Německo bude proti nim muset bojovat. Ale Marx stanovil tuto prognosu s hlubokým zarmoucením, neboť pochopil, že to byla historická vina německé reakce a německé pseudodemokracie, jež uloží německé revoluční demokracii boj proti rakouským Slovanům. V témže článku praví: „Nejvíce však nutno litovati statečných Čechů. Ať zvítězí nebo budou poraženi, jejich zánik jest jistý. Útisk se strany Němců po čtyři staletí, jenž měl pokračování nyní v pražském pouličním boji, hnal je Rusům do náručí. Ve velkém boji mezi východem a západem Evropy, jenž vypukne ve velmi krátké době — snad již za několik týdnů — staví nešťastný osud Čechy po bok Rusů, po bok despotismu proti revoluci. Revoluce zvítězí a Češi budou první, kteří jí budou potlačeni. Vinu na tomto zániku Čechů mají zase Němci. Byli to Němci, kteří je zradili Rusku.“

Tato perspektiva arcitě nebyla správná. Ve skutečnosti revoluce r. 1848 byla již v červnu poražena. Zároveň s povstáním v Praze bylo poraženo povstání v Berlíně a o týden později v Paříži. Revoluce v červnu neztroskotala na odporu Slovanů, nýbrž na svých vnitřních rozporech. Právě ona rozpoltěnost tříd v Německu, podporovaná partikularismem státu a státečků, způsobila, že německá buržoasie neměla revolučního nadšení. Dala se sice do boje, ale v týle měla proletariát s rozsáhlejšími cíli a zkušenost únorového povstání pařížského poučila ji o cílech proletariátu. Proto ještě na barikádách berlínských, na něž vstoupila v boji proti feudalismu, změnila frontu, smířila se s feudalismem a obrátila zbraně proti proletariátu. Proletariát sám však nemohl zvítěziti; na to byl hospodářsky i politicky příliš slab. K tomu ještě přistoupilo, že německý selský stav nebyl tak revoluční jako francouzský, ježto nebyl tak utištěný, neboť prouští králové ocitajíc se v boji se šlechtou jej do jisté míry chránili. Marxovo tvrzení, že v Německu dílčí emancipace není možná bez emancipace totální, bylo správné; ale jeho naděje, že proto dojde v Německu dříve než v jiných zemích k všeobecné emancipaci, se nesplnila. Naopak ukázalo se, že právě proto nedošlo ani k emancipaci dílčí. Ale Marx a Engels v červnu 1848 ještě nepokládali revoluci za přemoženou, očekávali její záchranu od války. „Z východu blíží se apoštol revoluce, nezadržitelný, neodolatelý. Již stojí před branami Toruně. Jest to car. Car zachrání německou revoluci tím, že ji soustředí.“

S tohoto hlediska nutno chápati Marxovo stanovisko k české otázce. Porážka pražského povstání zatlačila v Čechách radikální směr do pozadí a zabezpečila vítězství Palackého. Palacký hledal připojení ke koruně a ke konservativním kruhům, s jejichž pomocí chtěl přetvořit Rakousko ve spolek svobodných národů. Český protestant hledal spojenectví katolického Tyrolska a šlechty utiskující český selský lid. Ještě dále zašli Hrváti a Slovinci, kteří se stali přímo nástrojem Habsburků proti maďarské a italské revoluci. Masaryk, pojednávaje o této době, poznamenává: „Byli jsme pro velkou dobu malí.“ Bylo tedy jasno: splní-li se Marxovo očekávání, dojde-li k revoluční válce s Ruskem, pak budou rakouští Slovinci s výjimkou Poláků státi po boku Rusů. Od této války očekával Marx vítězství revoluce. Karel Kautsky praví ve svém posledním díle: „Kdyby se Rusko bylo pokusilo násilím zdeptati německou revoluci, bylo by její nadšení zajisté bývalo ohromně zesíleno patriotickým furem nejen na venek, nýbrž i uvnitř. Všechny partikularismy, všechny suverenity jednotlivých knížat stojící v cestě mohutnému sjednocení celého národa k odražení nepřítelů země, byly by bývaly stejně smeteny hněvem národa jako byl smeten r. 1792 režim Ludvíka XVI.“¹ Pak bylo také stanovisko k rakouským Slovincům dáno logikou revolučního postupu. Každá revoluce musí býti bezohledná vůči svým protivníkům. Marx a Engels uznali historické bezpráví spáchané Němci na českém národu, ale tento poznatek nemohl je odvrátit od revoluce.

K válce s Ruskem nedošlo. Car poznal, že by taková válka mohla pro něj dopadnouti nepříznivě. Dal svému vojsku sice později zakročiti v Uhrách, vůči Německu však zachoval neutralitu, nechal německou revoluci ztroskotat na svých vlastních rozporech. Revoluce byla poražena a Marx to otevřeně vyslovil. Ale stále ještě věřil, že s příští hospodářskou krizí ožije i revoluce a pak by platila stejná konstelace jako v r. 1848. Touto úvahou řídily se jeho a Engelsovy články o rakouských Slovincích v r. 1852. Ale právě tento názor byl Marxův velký historický omyl. Porážka r. 1848 ochromila na dlouho revoluční činitele. Zatím však přišla velká vlna evropské prosperity, s níž mizela každá možnost brzké revoluce. V polovici let padesátých Marx si uvědomil změněnou situaci a vyvodil z ní důsledky. Došel k názoru, že všeobecná emancipace v Evropě nebude již dílem společné vzpoury buržoasie, rolníků a dělnictva, nýbrž pouze dílem proletariátu. Ale pak muselo trvati ještě dlouho, než dělnická třída bude způsobilá k samostatnému provedení této emancipace. Proto viděl nyní Marx svůj úkol v organizování dělnictva, od všeobecné revoluční politiky přechází k politice dělnické. Založení první internacionály a proslulá inaugurační adresa manifestují novou politickou linii.

Tím obdržela i česká otázka pro něho naprosto jiný ráz. Marx považoval austroslavismus nejen v dané situaci za protirevoluční, nýbrž i jeho cíl za zásadně ilusorní. Rakousko dle jeho názoru nemohlo existovati bez nadvlády německé a maďarské šlechty nebo buržoasie. Historie dala mu v tom za pravdu. Rakousko poznalo r. 1848 svou slabost, svou závislost na Slovincích, poznalo nebezpečí konstitucionalismu. Zavděčilo se Slovincům, kteří je chránili, obnovením absolutismu. Rakouský absolutismus Bachův nebyl odstraněn federativním austroslovanským programem, zahynul na bojištích u Solferina a Hradce Králové. Zatím v Německu vítězství pruské armády v letech 1866 a 1870/71 provedla revoluci shora. Marx byl rozhodný odpůrce Bismarckovy maloněmecké říše, v níž nemohl býti zlomen rozhodující vliv východolabských junkerů, které Porýňan Marx z hloubi duše nenáviděl. Bylo mu také jasno, že vítězství pru-

¹ K. Kautsky, *Krieg und Demokratie*, Band I., Berlin 1932, p. 379.

šáctví mohlo být docíleno jen díky blahovlnné neutralitě carově, že proto nové Německo bude oporou bašty evropské reakce. Pokud však nebyla zlomena převaha Ruska v Evropě, musilo Rakousko existovati. Marx neviděl nyní aktuální možnosti revolučního rozbití Rakouska; zajímá se nyní méně o Rakousko a věnuje větší pozornost otázkám západoevropským a vnitřním otázkám ruským.

Prolongace života rakouského mocnářství musila ovšem český i jihoslovanský problém i pro marxism od základu změnit. Neboť hospodářský rozmach Rakouska musil se v prvé řadě dotýkati Čech a Moravy, musil proto podstatně posílit český národ, jenž v r. 1848 byl teprve na počátku svého nového rozvoje. Jestliže by nyní došlo znovu k revoluční situaci, pak by fronty již nebyly stejné jako v r. 1848. Český národ nyní již nepotřeboval habsburské monarchie jako garanta svého národního bytí, nemusel již být protirevolučním činitelem, ba všechno nasvědčovalo tomu, že bude činitelem revolučním. Engels v posledních letech svého života častěji vyslovil názor, že svržení carismu musí mít v zápětí rozpadnutí Rakousko-Uherska a osvobození jeho národů. Toto proroctví se plně splnilo a československý národ, jenž se zatím stal „historickým národem“ se všemi atributy takového národa, stal se nejdůležitějším činitelem v rozbití onoho archaického státního útvaru.

DR. ALFRED FUCHS:

VATIKANA.

Když vydal Hitler svoji knihu „Mein Kampf“, bylo církevními autoritami shledáno, že obsahuje řadu bludů proti katolické víře. Hlavní zásady Hitlerovy, jimiž se prohřešil proti katolické věrouce, byly: hlásání superiority germánského plemene nade všemi plemeny ostatními, což odporuje církevnímu universalismu. Také hlásání všemohoucnosti národního státu jest v podstatě učení Hegelovým, kterého církev nemůže přijmouti. Posléze bylo s katolické strany vytykáno Hitlerovi, že se snaží předělati křesťanství na starogermánské pohanství, že se dívá na křesťanství, jež přece jest vybudováno na starozákonném podkladě, jako na jed z Judey a že postavu Kristovu mění v germánského Siegfrieda, zcela ve smyslu teorií Chamberlainových a jiných hlasatelů superiority rasy nordické. V „Osservatore Romano“ nevyšel ovšem žádný dekret svatého Officia, ale vyšla v něm knižní recenze, kde na tyto bludy bylo poukazováno. Když Hitlerovo hnutí rostlo a počalo ohrožovat posice katolíků, mluvili biskupové ještě rozhodněji a vylučovali dokonce uniformované hitlerovce ze Svátostí. Hitler, který je katolík, patrně sám cítil, že se nad ním vznáší nebezpečí interdiktů, a proto také nevkroutil při zahajování parlamentu do katolického kostela. Jeho oficiální tisk tuto absenci vykládal výslovně nikoli jako demonstraci proti katolictví, nýbrž jako respektování stanoviska biskupů, kteří ostře zakročovali proti hakenkreuzlery orientovaným kněžím katolickým, jako byl na př. náš pražský známý opat Alban Schachleitner, OSB., u nějž ovšem k jeho suspensi přispěla i ta okolnost, že soustavně odpíral vrátiti se do kláštera a zachovávat kázeň, jež sluší mnichovi.

Všichni, kdož sledovali toto stanovisko církevních vrchností, byli asi překvapeni, že katolíci zdánlivě mnoho slevili, když se Hitler stal kancléřem. Zdůrazňujeme slovo „zdánlivě“. Neboť věroučně nebylo sleveno nic. Pouze politicky byly učiněny některé